

## CUVÂNT ÎNAINTE

### „FILOCALIA PĂRINTELUI STĂNILOAE” NOI CERCETĂRI ȘI PERSPECTIVE INEDITE

**M**omentul „Atena 1936” a însemnat o cotitură în teologia ortodoxă prin apelul pe care Părintele Georges Florovsky îl face către o reîntoarcere la Părinții Bisericii. Îndemnul, se vede cu rezonanțe profetice, este asumat în multe spații teologice ale diasporei sau ale țărilor ortodoxe precum Grecia, România sau Serbia, din dorința de eliberare dintr-o teologie excesiv raționalistă, scolastică, pe model apusean, suprapusă esențial peste teologia răsăriteană. Acest moment se consideră împreună cu perioada interbelică, favorabilă metamorfozelor importante, incluzându-le pe cele de natură religioasă.

În acest context se evidențiază personalitatea de excepție a Părintelui Dumitru Stăniloae, cel care stă la geneza Filocaliei românești, dar și, succesiv, rolul pe care această operă fundamentală l-a avut în istoria spiritualității românești recente. Contextul vremii dădea mărturie despre un contact, de natură disjunctivă, între două perspective – o orientare strict pragmatică, legată de identificarea unui sens în istorie, adesea exprimat exclusiv în termenii unei viziuni social-pastorale asupra realității imediate, și o a doua, concentrată pe cultivarea unei vieți spirituale lăuntrice, care se descrie făcând trimitere la anumite exigențe socotite de origine monahală. Părintele Stăniloae, prin poziția pe care și-o asumă, depășește acest raport polemic, făcând apelul la nuanțe și ierarhii în încercarea de a arăta că cele două perspective nu se exclud, ci fiecare reprezintă un anumit moment dintr-o succesiune de etape în înțelegerea realității.

Mai mult, prin viziunea pe care o dezvoltă coerent și constant, așază într-un echilibru și cele două domenii ale Teologiei, aflate în dispută de foarte mult timp, cel academic și cel duhovnicesc, dezvoltând o argumentare explicită sau implicită, în sensul unei relații reciproce, singura capabilă să ofere contextul unei „teologii integrale” în variantă biblică. Teologia de catedră, pentru a se valida, trebuie să trimită la experiența duhovnicească, iar aceasta din urmă, pentru a avea siguranța adevărului, are nevoie să primească un conținut obiectiv și o formulare clară, care se realizează prin intermediul celei dintâi. Părintele Dumitru Stăniloae a reușit să facă practic acest lucru, predând la catedră atât Teologia Spirituală, cât și Teologia Dogmatică, ca pe un singur domeniu.

Încadrăm în acest context specific colecția filocalică pe care acest mare dascăl de Teologie a oferit-o Bisericii și asupra căreia se oprește volumul de față. În interiorul mai larg al mișcării de reîntoarcere la Sfinții Părinți, Părintele Stăniloae face un pas în plus, în sensul în care îi alege pe Părinții filocalici, adică pe cei care dau mărturie despre experiența duhovnicească, pe cei care indică elemente și căi de asumare a unei vieți spirituale lăuntrice în continuarea credinței dogmatice. Această alegere îl așază într-o poziție de vulnerabilitate, dintru început, de vreme ce semnele unei teologii raționalist-academice încă erau foarte prezente în spațiul românesc. Însă, măreția proiectului, dar și susținerea pe care o simte venind dinspre unele persoane apropiate, îl determină să își asume responsabil acest travaliu științific. Îi pomenim aici pe cunoscutul profesor de Mistică, Nichifor Crainic, pe Mitropolitul Nicolae Bălan de la Sibiu, pe Părintele Arsenie Boca, colaboratorul său apropiat, și pe filologul Zorica Lațcu. Traducerea textului (ne referim la primele opt volume de care se ocupă această cercetare), aproape în întregime, se realizează în mai puțin de un an, între 1944-1945, iar publicarea se va face în două etape: 1946-1948, respectiv 1976-1979, oferind cititorului român accesul la o întreagă tradiție duhovnicească de excepție, într-un mod nesperat și surprinzător (dacă este să ne referim, mai ales, la etapa a doua, ce se derulează în plin regim comunist). Prin opera sa, autorul se înscrie în rândul marilor înnoitori de viață duhovnicească, Părinți isihăști, precum Cuviosul Paisie de la Neamț, în țara noastră, sau Cuviosul Nicodim Aghioritul, în spațiul grec.

De această lucrare, acest travaliu științific, dar, mai ales, acest „monument capital” de spiritualitate, limbă și cultură, se preocupă cerceta-

rea Părintelui profesor Răzvan Perșa de la Facultatea noastră de Teologie din Cluj-Napoca. Așa cum dânsul se exprimă la începutul cărții, cercetările pe această temă sunt încă puține și incomplete. Autorul înțelege importanța colosală a lucrării de traducere a colecției filocalice, în forma ei materială – 12 volume de autori și scrieri filocalice, dar, mai ales, în ecoul acesteia în viața spirituală, cu referire la „metamorfozele noetice” suferite în timp, de pe urma răspândirii, lecturării și aplicării în viața cotidiană a scrierilor autorilor cuprinși între copertile sale.

Demersul Părintelui Perșa se încadrează în ceea ce aș numi „despre Filocalie în termeni academici”, în sensul în care, ca un cercetător acrivist, așa cum îl cunoaștem, a desfășurat o muncă organizată, respectând cu rigurozitate metodologia cercetării actuale, dar și cu răbdarea necesară unei bune decantări a informațiilor, până la „produsul final”. A apelat la sursele existente – manuscrise (cu analizele aferente, de grafie, conținut, datare sau locație), articole teologice sau din presă, cu referire la apariția volumelor filocalice, cercetările existente dedicate tematicilor conexe publicării colecției, diferite mărturii interne, introduceri, note de subsol, dar și documentele CNSAS la care a avut acces, însoțit de instrumentele necesare pentru a interpreta, a filtra informațiile veridice de cele incomplete, echivoce sau chiar false. Autorul nu subordonează informațiile unor teze deja prestabilite, ci totul decurge firesc, într-o continuitate de argumentare, până la momentul unor concluzii ce devin evidente din succesiunea de informații analizate. Observăm și faptul că Părinte Perșa se ferește atât de rolul de acuzator, cât și de pledoariile cvasi-evlavioase, exprimate adeseori encomiastic și afectiv-emoțional, fără o argumentare necesară. Se mărginește, din ipostaza de cercetător, să observe, să clarifice, să emită prudent anumite concluzii și apoi să-l lase pe cititor să înțeleagă singur cele exprimate.

Apreciem, de asemenea, structura cercetării care reflectă aceeași ordine și acuratețe științifică, caracterizante pentru autor. Volumul se deschide cu un generos capitol dedicat contextului apariției colecției filocalice, mai întâi, în spațiul european, cu precădere zona academică, apoi cu prelungire în școala teologică românească, în aceeași perioadă interbelică. Capitolul al doilea este dedicat traducerii propriu-zise, cu o introducere legată de personalitatea Părintelui Stăniloae, formare și competențe, urmată de o secțiune extinsă dedicată manuscriselor existente – din perspectivă isto-

rică și filologică, de-a lungul unei analize materiale, de formă, de conținut sau datare, ultima dintre acestea fiind destul de complicată, dar, mai ales, necesară. Capitolul al treilea aduce spre analiză sursele folosite pentru traduceri – traduceri mai vechi și manuscrisele aduse din Muntele Athos, fiecare cu propria lor istorie. Următorul capitol aduce informații extrem de interesante cu privire la colaboratorii săi, cu precădere Părintele Arsenie Boca, cu rolul său, în termeni materiali – în lectură, corectură, design sau distribuție de carte, dar și ca resursă de motivație, necesară unei continuități și a unei perseverențe potrivit cu proiectul în sine. Pe lângă acesta, mai sunt evocați Nichifor Crainic sau Zorica Lațcu, însă cu roluri minore, așa cum autorul însuși concluzionează. Ultimele două capitole sunt dedicate apariției și receptării primelor opt volume ale colecției filocalice în cele două etape deja evocate mai sus – până la instaurarea regimului comunist, primele patru volume, și în timpul regimului comunist, anii '70, următoarele patru. Informațiile sunt variate, cu foarte multe detalii, iar, pe alocuri, surprinzătoare. Apariția fiecărui volum este tratată individual, iar concluziile reflectă punctual și clar fiecare moment în parte. De remarcat este și faptul că fiecare capitol se termină cu concluzii parțiale, anunțând ceea ce urmează, în succesiunea evidentă de etape pe parcursul cercetării. Lucrarea se încheie cu o secțiune de concluzii finale.

Această cercetare impresionează din mai multe motive – mai întâi, prin însăși tematica abordată, legată de spiritualitatea românească recentă; apoi, pentru metodologia, motivațiile, structura și argumentarea utilizate; în continuare, pentru conținut, de vreme ce cuprinde informații inedite, coroborate cu geografii, personaje sau momente importante, deschizând noi perspective; impresionează și prin prezența paginilor de manuscrise ale traducerii, spre exemplificare și analiză, caligrafie, comentarii sau corecturi; dar și pentru apelul la textul grecesc sau la alte traduceri existente, într-o analiză comparativă, în vederea extragerii unor concluzii cât mai exacte sau a unor argumente complementare pentru concluzii definitive. De la un capăt la altul se observă pasiunea pentru detaliu a autorului, dar și răbdarea necesară pentru a le așeza într-o viziune coerentă vizavi de tematica în discuție.

Această lucrare este deosebit de importantă pentru disciplina Teologie Spirituală, care are drept resursă principală de studiu tocmai colecția filocalică și, considerăm, în consecință, că devine titlu bibliografic obligato-

riu pentru acest curs. Însă este importantă și pentru teologia academică românească, în general. Părintele Dumitru Stăniloae se asociază mai ales Spiritualității și Dogmaticii Ortodoxe, ca discipline academice, dar personalitatea acestuia indică teologia ortodoxă românească, în general. Este cel care a înnoit viziunea asupra teologiei academice începând cu perioada interbelică și face lucrul acesta până la timpul prezent. Mai adăugăm și faptul că cercetarea de față are un caracter omagial, față de protagonistul acesteia, dar și unul practic imediat, în legătură cu apariția colecției filocalice, și astăzi cel mai la îndemână manual de viață duhovnicească.

Îl felicităm pe Părintele profesor Răzvan Perșa, îi suntem recunoscători pentru acest material științific deosebit pe care ni-l oferă, și avem certitudinea că va contribui consistent pentru cei interesați la formarea unei viziuni panoramice asupra istoriei recente a spiritualității românești.

Cu prețuire și binecuvântare,

† **BENEDICT BISTRÎȚEANUL**

*Episcop-vicar al Arhiepiscopiei  
Vadului, Feleacului și Clujului*